

בנין-אב, בת-קול, יש אם למקרא ולמסורת

שאלות ותשובות

ממרנא ורבנא רבינו יצחק אלפסי זצוק"ל

א שאלה א) מפני מה אמרו חכמים יש אם למקרא ולמסורת ולא אמרו אב. ואמרו בנין אב זה בנה אב ולא אמרו אם. ואמרו בת קול ולא אמרו בן קול:

תשובה לא שמענו בזאת כלום אלא פעמים שאומרים לשון זכר ואומרים אב כגון בנין אב משני כתובים ובנין אב וכתוב אחד. וכגון ההוא דאמרינן אבהון דכולהון דם אלא יש לומר שבמקום שעושה אותו דבר עיקר ללמוד ממנו דבר אחר קורין אותו אב. וזה שאמר יש אם למקרא הואיל ואין למדין ממנו לדברים אחרים, אלא להודיע על מה סומכים על הקריאה או על המסורת קרא להם אם שהקריאה אינה לי זכר אלא לי נקבה: (תולעת יעקב: מצאתי להר"ב תי"ט ביבמות פ"ו משנה ז' ד"ה בת קול שכתב ח"ל: ולי נראה שנקרא בת קול לפי שאינו קול לו קול אליו כמו שנאמר וישמע את קול ה' מדבר אליו שזוהו נבואה ממש אבל קול זה שאנו בו הוא מעינו ודוגמתו במדרגה למטה ממנו ולכך קראום לו בת קול שהוא הבת לאביה ולתשות כחה לא קראהו בן קול אלא בת קול ועל דרך זה אמר מרע"ה ואם ככה את עושה לי כינהו יתברך בלשון נקבה אם לא יעשה עמו נפלאותיו וכי יע"ש. ועיין בשו"ת באר עשק סי' נ"ט שנתן טעם למ"ש יש אם למקרא ולא אמרו יש אב להורות על תוכיות הענינים וסודות נפלאים אשר הם סגורים ורמוזים בקרי כתיב יע"ש ולנפשך ינעם):

[שו"ת הריף, סימן א']

ויש

סוד במה שאמרו, בת קול³⁹ ולא אמרו, בן קול⁴⁰, וכן במה שאמרו: זה בנה אב⁴⁰, וכן: בנין אב משני כתובים⁴¹, ולא אמרו, זה בנה אם⁴¹, או בנין אם⁴¹, וכן במה שאמרו עוד: יש אם למקרא ולמסורת⁴², ולא אמרו, יש אב⁴², כי הכל נאמר בהשגחה מכוונת וחכמה יתירה, וחכמי האמת שכל דבריהם מיוסדים על אדני החכמה וספיר גזרתם⁴² קבלו כן מן הנביאים עד משה מסיני. ובאור הענין כי, בנין אב⁴² לא נזכר בשום מקום מהתלמוד אלא על פסוק מפסוקי תורה שבכתב, ואם כן ראוי להם להזכיר בזה לשון, אב⁴² ולומר, זה בנה אב⁴², או בנין אב⁴², כי כל פסוק ופסוק הוא בנין האב יתעלה ששמענו התורה מפיו מתוך האש, וכענין שכתוב: ביום דבר ה' אליכם בהרב מתוך האש⁴³, ולא היה ראוי שיזכירו בו לשון, אם⁴², אבל כשאמרו, יש אם למקרא ולמסורת⁴² שהוא דבר במסר מעסק תורה שבעל פה הזכירו, אם⁴², ולא, אב⁴². וכן בכאן בבת קול שהזכירו, בת⁴² ולא, בן⁴² מוכרח היה, לפי שהקול הזה המגיע לאזני השומע הוא נמשך מאותו הקול שכתוב בו: והיה אם שמוע תשמע בקול ה' אלהיך⁴⁴, וכן עוד: וישמע את הקול מדבר אליו⁴⁵, והקול הזה הנשמע יקרא, בת⁴² לפי שהוא נמשך מאותו קול, וזהו לשון, בת קול⁴². [רבינו בחיי, דברים לג, ח]

לריך אתה לדעת מ"ט ארז"ל כלל מקום יש אם למקרא ויש אם למסורת ואומרים זה בנה אב או זה בנין אב אלא זהו על פסוקי מפסוקי התורה שכתב שהוא אצנחו לכולהו ע"ד הקבלה הנבואה וכשאומרים יש אם למקרא ויש אם למסורת הוא בין על פסוק מפסוקי התורה שכתב וצין שהוא מדברי הנביאים והכתובים הוא אמור ולא ללמד ממנו אלא להודיעך היאך קבלנו קריאת הפסוק הכתוב בספר ולכרוך בו צענין ההוא וזה הוא יש אם למקרא וכאשר צא ללמוד אות חסירה או אות יתירה הוא אומר יש אם למסורת כלומר שהוא כפי מה שקבלנו במסור' התיבה ההוא בחסרונה או ציתרונה והרי שתינה דברי קבלה הם צענין התורה שצ"פ לכן יש אומרים יש אם למקרא ולמסורת ולא יש אב לפי שהם דברי קבלה.

[אוצר הכבוד לרבינו טודרוס אבולפיא – סוכה ה]

וקאמר בנין אב ולא בנין אם, כמו דאמרינן בעלמא אם למקרא ולמסורת, מפני שהאב פועל בשלישי הוא באשה והאשה בולד כאשר כך הוא הענין בכאן בבנין אב שהוא חדא מתרתי אבל אם למקרא ואם למסורת אינו אלא כאשה שפועלת בשני כאשר יתבאר בפרק האחרון מזה השער.

[הליכות עולם, שער רביעי]